

ЛІТЕРАТУРА

1. Баренбойм Л. За полвека / Очерки. Статьи. Материалы. – Л.: Сов. композитор, 1989. – 368 с.
2. Баренбойм Л. Путь к музицированию: Исследование. – Изд. 2-е, доп. – Л.: Сов. композитор, 1979. – 352 с.
3. Кременштейн Б.Л. Педагогика Г.Г. Нейгауза. – М.: Музыка, 1984. – 88 с.
4. Методологические проблемы музыкальной педагогики (Материалы межреспубликанской научно-практической конференции). – М.: МПГУ им. В. Ленина, 1991. – 124 с.
5. Милич Б. Воспитание ученика-пианиста в 5-7 классах ДМШ. – К.: Муз. Україна, 1982. – 86 с.
6. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. – 5-е изд. – М.: Музыка, 1988. – 240 с.

УДК 378.13

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Шапаренко Х.А.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті розкриваються особливості професійної самореалізації як педагогічної категорії. Визначено основні етапи професійної самореалізації особистості та її структурні компоненти. Обґрунтовано показники творчої самореалізації студентів у навчальному процесі ВНЗ.

Ключові слова: професійна самореалізація, професійна компетентність, професійна діяльність.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Шапаренко К.А.

В статье раскрываются особенности профессиональной самореализации как педагогической категории. Обозначены основные этапы профессиональной самореализации и ее структурные компоненты. Обоснованы показатели творческой самореализации студентов в учебном процессе вуза.

Ключевые слова: профессиональная самореализация, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность.

FEATURES OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF FUTURE EDUCATORS OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Shaparenko H.A.

The article exposes the features of professional self-realization as to the pedagogical category. The basic stages of professional self-realization and her structural components are marked. The indexes of creative self-realization of students are reasonable in the educational process of institute of higher.

Keywords: professional self-realization, professional competence, professional activity.

Постановка проблеми. Розвитком сучасної педагогічної науки висувається нагальна потреба переосмислення завдань професійної підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних до самотворення та самореалізації психічних, інтелектуальних і духовних сил, до постійного професійного самовдосконалення. Проблема самореалізації особистості віддавна хвилює людство. Ця проблема належить до категорії «вічних», адже кожне нове покоління людей прагне не тільки досягнути загальнолюдський зміст проблеми реалізації людини, а й творчо розв'язати її згідно з духом свого часу, його накопиченими знаннями.

У зв'язку з цим досить пріоритетним напрямом у вивченні педагогічної діяльності та педагогічного середовища є напрям, що аналізує

особливості самореалізації особистості в педагогічній практиці, визначає структуру педагогічної діяльності й рушійні сили професійного розвитку майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Актуальність дослідження визначається необхідністю осмислення професійної самореалізації як педагогічної категорії, пошуком зовнішніх і внутрішніх резервів розвитку потенціалу педагога як перетворювальної сили особистості й суспільства; потребою збагачення й систематизації наукових знань про чинники, що стимулюють і стримують професійну самореалізацію вихователя, поглиблення методології й методики соціолого-педагогічного вивчення загальних і специфічних умов праці вихователя дітей дошкільного віку, що забезпечують йому досягнення ефективних результатів і задоволення своєю працею.

Аналіз актуальних досліджень. Стратегією сучасної вищої педагогічної освіти передбачається розвиток і саморозвиток особистості педагога, здатного вільно орієнтуватись у складних соціокультурних обставинах, відповідально та професійно діяти в освітньо-виховних процесах, отже, науковці (О. Бондаревська, В. Ільїн, И.Ф. Исаєв, В. Краєвський, А. Мудрик, Н. Нікандров, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.) наголошують на розробці спеціальних умов для цілісного виявлення, саморозвитку й самореалізації особистості, для становлення духовно розвиненої особистості педагога, з цілісним гуманістичним світоглядом, яким активно реалізовує власні творчі сили та здібності в професійній діяльності.

У розкритті особливостей професійної самореалізації ми посилалися на дослідження К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, Г. Батищева, О. Бондаренко, Є. Головахи, Л. Когана, Г. Костюка, О. Кроника, О. Леонтєва, П. Лушина, В. Муляра, В. Панка, В. Роменця, С. Рубінштейна, Л. Соханя, Т. Титаренко та інших, які розглядають самореалізацію як переважно свідомий, цілеспрямований процес розкриття й опредметнення сутнісних сил особистості в різноманітній практичній діяльності.

Питаннями становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості, що залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху в житті займалися С. Максименко, М. Пірен, Т. Говорун, Л. Дьоміна.

При аналізі сутності самореалізації особистості, її складників, механізмів, зв'язків із віковою й гендерною динамікою самозмін звертали до психологічних досліджень Є. Вахромова, Т. Вівчарик, В. Гупаловської, Ю. Долинської, Н. Ісаєвої, Л. Коростильової, А. Щекатунової та ін.

У межах дослідження ми звертаємо увагу на педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів за нових умов освітнього процесу, які розробляють В. Андреев, І. Зязюн, І. Іванов, О. Ларіна, В. Лозова, І. Ситникова, Г. Шойтова, Н. Шеховська. У публікаціях останніх років Л. Головей, М. Громкової, Т. Гущиної, Л. Коростильової, Л. Рудкевич, Г. Сорокових аналізуються сучасні концепції самореалізації особистості в професійній сфері.

Мета статті – із позицій комплексного підходу висвітлити особливості професійної самореалізації майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Професійну самореалізацію ми визначаємо як прогнозований шлях усебічного розвитку особистості, спрямований на здобуття професійного теоретичного та практичного досвіду в процесі здобуття освіти, у період початкового професійного становлення та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей та обов'язків.

Професійну самореалізацію студента в навчальному процесі ми розуміємо як свідоме, за власної ініціативи, прагнення до самопізнання, самовиявлення, самозадоволення, реалізації своїх можливостей у професійній діяльності, створення вагомих взаємин із іншими.

На підставі досліджень О. Артемової ми визначили основні етапи професійної реалізації особистості на її життєвому шляху: професійне самовизначення, професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове вдосконалення й розвиток компетенції.

У межах статті ми звертаємо увагу на професійне самовизначення майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, що передбачає вибір студентом майбутньої професійної діяльності й відбувається на основі наявних у нього професійних нахилів, інтересів і сформованих здібностей. Суть професійного самовизначення полягає в усвідомленні особистістю відповідності своїх можливостей психо-

логічним вимогам професії, своєї ролі в системі соціальних відносин і своєї відповідальності за виконання зобов'язань, що виникають у зв'язку зі зробленим вибором [3].

Погоджуючись із дослідженнями Л. Рибалко, ми приймаємо структуру самореалізації особистості, що відбиває ціле-мотиваційну спрямованість, зміст якої становлять мета, завдання, потреби, мотиви самореалізації, установка на самоздійснення; дії самості: самопізнання (рефлексія, самосприйняття, самоідентифікація, самовизначення, самообмеження); самоактуалізація (саморозкриття, розгортання сутнісних сил людини, самопрогнозування); процес самореалізації на основі самоактуалізації (самопроекування як перший акт дії, реалізація – самоорганізація, самоуправління або самоменеджмент); самовдосконалення (самомоніторинг, самокорекція, саморегуляція, самоконтроль, самооцінка); саморозвиток, самовираження, самопрезентація, самоствердження. Вибудована структура самореалізації особистості є дієвою за умови залучення людини до конкретної діяльності, зокрема педагогічної [5].

Із погляду О. Артемової, успішній професійній самореалізації за кризових умов життєдіяльності людини сприяє професійна компетентність, що дає особистості можливість не просто адаптуватися до професії, а більше – адаптувати професію до себе. Професійну компетентність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку ми розуміємо як результат загальної та професійної освіти, де рівень підготовленості майбутнього спеціаліста дає можливість прогнозувати, планувати, проектувати професійне самовизначення й самозбагачення, допомагає від знаходити шляхи вдосконалення в особистому житті та професійній діяльності, прагнути до вищих шаблів професіоналізму.

Змістовим осередком цієї проблеми є визначення самим студентом потенціальних ознак індивідуального буття для успішної професійної адаптації та творчої самореалізації в мінливому просторі людського буття.

Творча самореалізація студента можлива, якщо її мотивом є прагнення стати кращим у пізнавальному й духовному аспектах, а своє студентське життя та життя інших зробити значущими. Виходячи з цього визначення, можна виокремити показники творчої самореалізації студентів у навчальному процесі: самоорганізація, інтелектуальна

та практична дієва ініціатива, рефлексія, задоволення від професійної діяльності.

Самоорганізацією передбачається підготовка студента до аналізу ситуації, визначення завдань, планування та прогнозування можливих результатів і наслідків власних дій, самоконтролю й оцінювання ефективності власних рішень і продуктів.

Інтелектуально та практично дієва ініціатива представляє собою органічну єдність мотиваційно-цілевих і процесуально-результативних прагнень, готовність вийти за межі заданого й розвинути не стимульовану ззовні діяльність для отримання якісного освітнього продукту.

Рефлексія є принципом мислення, що спрямовує його на усвідомлення власної діяльності. Це не лише діяльність самопізнання, що розкриває внутрішній стан і специфіку духовного світу людини, і процес відображення однією людиною внутрішнього світу іншої людини, а й оцінювання якості створеного «продукту».

Задоволення від професійної діяльності є показником можливості досягнення успіху в отриманні студентом навчального результату, що відповідає його прагненням, намірам і критеріям.

Ми вважаємо, що великого значення в професійній самореалізації набуває ставлення студентів до мети навчально-пізнавальної діяльності. Мета цієї діяльності, із нашого погляду, є прогнозованим якісним кінцевим результатом. Метою навчально-пізнавальної діяльності є не лише розвиток інтелектуальних здібностей, а й розвиток особистісно духовної сфери студентів, характерною ознакою якої є їх ставлення до навколишнього світу, усвідомлення цінності здобутих знань.

Провідним напрямом забезпечення професійної самореалізації студентів у ВНЗ при активному зовнішньому впливі є вирішення завдань усвідомлення студентами необхідності здобуття знань, розвитку світоглядних орієнтирів під час професійно-педагогічної підготовки.

Навчально-виховний процес має забезпечити оволодіння студентами певними навчально-логічними умінями, зокрема:

- широко й усвідомлено здійснювати різні види аналізу відповідно до мети й характеру навчально-професійного завдання;
- аналізувати перебіг дискусії, тримаючи в полі зору основну тему: виокремлення інформації методологічного, фундаментального, при-

кладного характеру; аналізувати й самостійно зіставляти опорні моделі з виокремленням знань різного рівня, характеру та призначення;

- творчо запроваджувати різні види та форми порівняння на основі порівняльно-структурного підходу; використовувати найбільш узагальнені моделі порівняння в різних видах діяльності, уміння фіксувати результати порівняння в знаковій формі, доходити теоретичних і практичних висновків, посилаючись на їх результати в навчально-професійній діяльності;

- володіти найбільш складними способами узагальнення: діалектичним і системно-структурним; виконувати завдання проблемно-узагальнювального характеру з опорою на знання з різних галузей навчальних дисциплін;

- активно застосовувати різні види і форми доказів (пряме й непряме, індуктивне, дедуктивне, проблемне); володіти всіма видами спростування;

- активно послуговуватися методами наукового пізнання й дослідження; володіння методологіями наукового пізнання й дослідження.

Отже, із нашого погляду, чим вищий щабель навчально-логічних умінь, тим вищий інтерес до оволодіння знаннями, спрямованими на реалізацію студентом власних сил і здібностей, на постійне піднесення світоглядних орієнтирів, формування кола духовних цінностей, що і складає початковий етап професійної самореалізації майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. Це дає можливість щирої та відкритої поведінки стосовно себе та інших; висловлювання власних суджень, не пристосовуючись до думки інших; повна самостійність в оцінюванні, впевненість у власних силах.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Аналіз особливостей формування професійної самореалізації майбутніх вихователів під час навчання у вищому навчальному закладі дає підстави дійти висновку що значний позитивний ефект у цій діяльності можливо досягнути завдяки оптимальному поєднанню навчальної, практичної та виховної діяльності. Отже, подальшу роботу ми спрямуємо на створення педагогічних і навчальних умов діяльності студентів, виявлення та практичне застосування продуктивних алгоритмів поведінки, що сприятимуть виробленню індивідуального педагогічного стилю й забезпеченню високого рівня досягнень студентів.